

ДРОГОБИЧ НА ПОШТОВИХ ЛИСТІВКАХ
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

Останнім часом все популярнішою стає філокартія – колекціонування старих поштових листівок. І це не дивно, адже на них знайшли відображення найрізноманітніші сфери діяльності людини: побут, архітектура, різні церемонії, мисливство, мистецтво. Значна частина присвячена видатним людям, історичним подіям, релігійним святкам, містам. Важко перелічити усі напрями, яких вони торкаються. Поштові листівки зробили справжню революцію у сфері поширення інформації. Їх можна розглядати ще й як історичні документи, оскільки часто те, що на них зображено, сьогодні ми вже не побачимо. У бурхливому ХХ ст. багато з них безслідно зникли, адже папір вразливий до вогню та води. Та все ж частина дійшла до нас і немалу роль у цьому відіграли колекціонери, яких іноді називають диваками. Ще й сьогодні дехто не усвідомлює, що, можливо, живе поруч зі скарбами, оскільки у старих бабусиних шухлядах, скринях, шафах та на стрихах можуть мирно спати ці безцінні носії інформації. Вони немов чекають свого часу і хочуть розповісти нам про минуле.

22 вересня 1869 р. австрійський уряд випустив перші у світі відкриті поштові листівки. Вони були виготовлені із жовтого цупкого паперу, розміром 123 x 83 мм і мали надрук німецькою мовою “Korrespondenzkarte” (картка для кореспонденції), а у правому верхньому куті картки була надрукована поштова марка жовтого кольору, номіналом 2 крейцери. Німці приписують собі випуск перших ілюстрованих карток. Винахідливий німецький книговидавець Шварц з Ольденбурга в день оголошення про мобілізацію німецького війська 16 липня 1870 р. випустив першу художню поштову картку, на якій був зображений артилерист із гарматою, а згодом видав дві серії карток по 25 штук з рисунками військової тематики. Так почалася епоха ілюстрованих відкритих поштівок із зображенням історичних подій, видатних особистостей, а особливо, безмежної кількості краєвидів міст, містечок та інших населених пунктів.

Першими видавцями поштівок з видами Дрогобича, Борислава та Трускавця були фотографи-видавці: Леон Розеншайн, Вільгельм Русс, Яків Пільплль, Бернард Ліберман, Вільгельм Зелінгер, М. Рьослер та Густав Русс. Згодом до них приєдналися численні видавці, книгарі, фотографи й організації: Ян Антоні Стах (Jan Antoni Stah), Яків Прітш (Jacob Pritsch), С. Баліцький (St. Balicki), Н. Шлайдер (N. Schleider), Л. Герстман (L. Gerstman), М. Шехнер (M. Schechner); Пов. госп. Кооператива (Дрогобич); друкарня Й. Левенкопфа (Дрогобич), Ехренфельда (Ehrenfeld, Східниця); книгарня “Odrodzenie” (Борислав); видавництво поштових карток Зигмунда Табаки (Zygmund Tabaka, Борислав); книгарня Й. Егіта (J. Egit, Борислав); Владислав Ясінський (Wladyslaw Jasiński), Ян Ясінський (Jan Jasiński, Трускавець), Юзеф Садовський (Juzef Sadowski, Трускавець), А. Фельдхоф (A. Feldhoff, Трускавець), М. Бартішан (M. Bartischan, Трускавець); видавництво Г. Забавського (G. Zabawski) “Sztuka

ludowa” (Дрогобич, філія у Трускавці); фотосалон “Мариля” (Трускавець), Л. Бернштайн (L. Bernshtein, Трускавець), С. Бернштайн (S. Bernshtein, Трускавець)¹.

До 1904 р. на адресному боці можна було приклеїти тільки марку. Поштівка сучасного зразка увійшла в обіг у 1905 р. З того часу на одному боці міститься одно- або багатотематична ілюстрація, а з другого – текст кореспонденції та адреса. На початку ХХ ст. кореспонденційні картки стали дуже популярними. Наприклад, тільки у березні 1905 р. зі Львова було відправлено 894 011 карток, а до міста надійшло 484 403 картки².

Кілька слів про фотографів-видавців, чії прізвища найчастіше зустрічаються на поштівках, присвячених Дрогобичу.

- Л. Розеншайн – дрогобицький фотограф початку ХХ ст., видавець та власник книгарні³.

- Я. Пільпль – видавець, фотограф початку ХХ ст., власник книгарні на Ринку⁴.

- Л. Герстман – фотограф, власник друкарні в Дрогобичі. Працював на початку ХХ ст⁵.

- Б. Ліберман – фотограф початку ХХ ст. З 1901 р. – видавець поштівок. З 1905 р. керував фотозакладом спільно з Г. Гербстом – львівським фотографом⁶.

- М. Рьослер – провадив заклад фотографічний в Дрогобичі. Згодом виїхав до Варшави, де відкрив власне фотоательє⁷.

Завдяки цим фотографам-видавцям маємо змогу побачити застиглу в часі історію Дрогобича. Їхній вклад у популяризацію нашого міста важко переоцінити.

Поштовими листівками, присвяченими Дрогобичу, я зацікавився давно. Великою спокую було побачити, як колись виглядали вулиці, будинки, церкви, пам'ятники, навчальні заклади, ратуша та площа Ринок. Чимраз більше поринав у пошук. Підсумком стало проведення в музеї “Дрогобиччина” у 2014 р. виставки “125 кадрів старого Дрогобича”, у 2016 р. – виставки “Старий Дрогобич на поштових листівках та світлинах 1900–1939 років” та вихід у світ в тому ж році альбому “250 кадрів старого Дрогобича”.

Досліджуючи місто на старих поштових листівках, я був подивований кількістю їхніх різновидів. З кінця ХІХ ст. і до початку Другої світової війни (1939–1945) світ побачили сотні екземплярів. Не оминули видавці й висвітлення нафтопереробної промисловості, адже завдяки сусідньому Бориславу – “Галицькій Каліфорнії” – Дрогобич став промисловим центром.

Варто зазначити, що у радянський час випуск поштівок значно зменшився у порівнянні з довоєнним періодом. У 1959 та 1968 рр. було надруковано усього два комплекти по шістнадцять штук, присвячених Дрогобичу та ще кілька поодиноких екземплярів. Стрию було присвячено... 2 поштівки, Бориславу... – 4, Трускавцю – дещо більше – 5 комплектів (близько 80 штук). Коментарі, як кажуть, зайві. Очевидно, радянська влада не була зацікавлена у популяризації цих міст, як, зрештою, й усієї Галичини.

Багато зразків поштівок із зображеннями урядових установ та різних державних об'єктів (“Суд”, “Староство”, “Заклад карний”) – свідчення, що їх часто замовляли високопоставлені чиновники для потреб своїх відомств. Підприємці видавали їх із зображеннями своїх заводів та фабрик у рекламних цілях. Дрогобицькі магнати, що володіли нафтовим промислом і повибудовували палаци у Дрогобичі, оплачували їхнє видання із зображеннями вулиць, на яких у гарному ракурсі виднілася їхня вілла. Значні накладі поштівок із зображеннями навчальних закладів (шкіл, гімназій), були

Вид спалених росіянами будівель Дрогобича. Видавництво книгарні Я. Пільпля в Дрогобичі, 1916 р.

розраховані на велику цільову аудиторію учнів та студентів, котрі відправляли їх додому.

Були і державні замовлення на поштівки. До таких найімовірніше належать “Вид спалених росіянами будівель. Дрогобич” та “Австро-угорська піхота звільняє галицькі нафтові свердловини біля Дрогобича”, видані у Дрогобичі та Відні у 1915 р. після того, як австрійські війська, до складу яких входили Українські Січові Стрільці, відвоювали Галичину у росіян. Перша документує руйнації та спустошення, яких зазнав Дрогобич від російських військ у період окупації міста під час Першої світової війни (1914–1918). Нищилися приватні будинки, крамниці, друкарні, освітні заклади. Друга цікава технічним виконанням, виготовлена за допомогою фотоколажу. Для цього фотограф відзняв постановочну “театральну” сцену, після чого контурну фігуративну композицію наклав на рисунок краєвиду та розфарбував.

Австро-угорська піхота звільняє галицькі нафтові свердловини біля Дрогобича, 1915 р.

Загальний вид. Малюнок олівцем на листівці Червоного Хреста, 1914 р.

Від кінця XIX ст. почав набувати поширення кольоровий друк за допомогою техніки шовкографії. Для кольорової поштівки зазвичай використовували чорно-білу фотографію, яку розмальовували вручну аніліновими фарбами, після чого з неї готували кліше для друку.

Унікальною є поштівка ручної роботи 1918 р. На бланку австрійського товариства Червоного Хреста відправник, замість того, щоби написати текст, намалював рисунок дрогобицького краєвиду. Листівка відправлена до Відня. Можливо, якийсь австрійський вояк відправив з Галичини додому таку саморобну пам'ятку.

Зображення міських краєвидів є найпопулярнішою темою старих поштових листівок. Кожне місто, що вважалося розвиненим культурно-економічним центром, репрезентували десятками, а то й сотнями їхніх різновидів. Такі поштівки дрогобичани та приїжджі розсилали своїм родичам, друзям, коханим – як “Вітання з Дрогобича”. Цікавою у цьому плані є поштівка 1910-х рр. видавництва книгарні

Вітання з Дрогобича. Загальний вид. Видавництво книгарні Я. Пільпля в Дрогобичі, 1910-ті рр.

Я. Пільпля в Дрогобичі. На ній бачимо як над містом завис дирижабль, з якого звисає трос з прив'язаним чоловіком, який немов розкидає літери, з яких утворюється словосполучення “POZDROWIENIE z DROGOBYCHA” – “Вітання з Дрогобича”.

Видавались також цілі набори, присвячених місту поштівок, що кріпилися разом на зразок блокнота, звідки можна було відірвати потрібний аркуш. З такого комплекту представлена поштівка 1910 р. “Пам'ятний камінь Грюнвальду”, про що свідчить її верхній перфорований край. Видана з нагоди 500-річчя Грюнвальдської битви.

Комплекти поштівок, з яких можна було скласти збірний образ міста, були популярними на початку ХХ ст. Це зображення найвизначніших міських об'єктів (головних вулиць, урядових споруд, палаців, храмів, пам'ятників). Збереглися поштівки схожого стибу, що представляють Львів, Стрий, Самбір, тощо. Найцікавішими дизайнерськими зразками є поштівки із вклеєним всередину буклетом-гармошкою, що включав у себе від восьми

**Пам'ятний камінь Грюнвальду.
Видавництво Л. Розеншайна в
Дрогобичі, 1913 р.**

Площа Ринок. Видавництво Л. Розеншайна в Дрогобичі, 1912 р.

Площа Ринок. Видавництво Л. Розеншайна в Дрогобичі, 1917 р.

до десяти різноманітних зображень. Буклет вклеювався у двошарову поштівку, верхній лист якої був із прорізним віконечком спеціально для вкладки.

Проте найпопулярнішими завжди були поштівки із зображеннями визначних архітектурних пам'яток міста (костелів, церков, старої площі Ринок та ратуші), розлогих панорамних краєвидів міста. Найчастіше Дрогобич знімали з боку Зваричького передмістя та Війтівської гори – звідтіля відкривалися чудові панорами.

До Першої світової війни площа Ринок у Дрогобичі була багатолюдним місцем торгів, куди щопонеділка з'їжджалися ремісники та покупці з довколишніх сіл і міст. Дрогобич був ремісничим містом – велика кількість ковалів, столярів, шевців, ткачів продавали тут свій крам. Саме на Ринку відбувався жвавий торг кип'ячкою – нафтою, яка виходила на поверхню ґрунту в Бориславі. Збирачі ропи – либаки приносили її до Дрогобича, де продавали євреям, що торгували нею як маззю до возів. У будинках довкола Ринку теж розташовувалися крамниці. У кам'яниці із аркадою, наприклад, був склад меблів. Аркадні галереї довкола Ринку використовувалися у попередні часи як торгові ряди. Дрогобицька площа Ринок XVII ст. могла мати цілу анфіладу таких будинків. Проте дрогобицький Ринок був повністю перебудований у період Австро-Угорщини. Остання масова перебудова площі відбулася в середині 80-х рр. XX ст., коли на місці австрійських будинків по дві сторони площі з'явилася радянська забудова.

На поштівці 1908 р. можна побачити ратушу, збудовану у 1824 р. на місці стародавньої – кам'яної. Ця ратуша простояла менше ніж сотню років. Перед початком Першої світової війни її розібрали через аварійний стан, залишивши стриміти посеред площі лише ратушну вежу, як це можна бачити на поштівці "Лицар в збруї для міста Дрогобича і повіту", виданій у 1916 р. З огляду на складний воєнний

період, аж у 1922–1927 рр. під особистим наглядом бургомістра Раймунда Яроша була перебудована вежа та зведена сучасна ратуша у стилі ар-деко (архітектор Францішек Єлонка). Ця споруда збереглася до наших днів, проте в 50-х рр. ХХ ст. були зруйновані декоративні скульптури грифонів, що з чотирьох кутів прикрашали вежу.

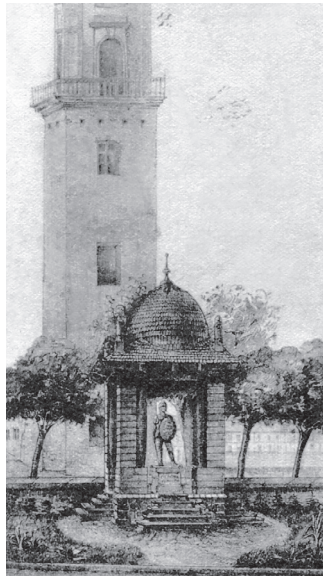
У травні 1916 р. на південно-західному боці площі перед сходами ратуші був встановлений постамент “Лицар в збруї” з нагоди першої річниці звільнення міста від російських військ, що окупували Дрогобич з вересня 1914 до травня 1915 р. під час Першої світової війни. Скульптура була споруджена в пам’ять за полеглими при визволенні міста вояками. Пам’ятник виготовив різьбяр (сницар), поручник австрійської армії Емерик Бак. Для збору коштів на встановлення скульптури Лицаря та допомогу вдовам і сиротам розсилалися спеціальні листи-повідомлення. Залежно від суми пожертв, імена добровинців викарбовували на цвяхах, котрі забивали у стовп біля Лицаря або на плиті його постаменту. Пам’ятник був демонтований у 1919 р., однак знайшов свого часу відображення одразу на трьох поштових листівках.

Drohobycz

Ratusz — Rathaus

Ратуша. Видавництво Л. Розеншайна в Дрогобичі, 1908 р.

Лицар в збруї для міста Дрогобича і повіту, 1916 р.

Середина відновленої церкви Пресвятої Трійці в Дрогобичі. Фото Б. Лібермана, 1907 р.

Цікава поштівка-пам'ятка 1907 р. “Середина відновленої церкви Пресвятої Трійці в Дрогобичі”, видана для збору коштів на завершення оздоблення храму. На ній задокументовано частково оформлений інтер'єр церкви до встановлення іконостасу у 1930-х рр.

Унікальною, на мій погляд, є поштівка періоду німецької окупації (1941–1944) із зображенням церкви Св. Юра. Німці, зайнявши Дрогобич, були настільки вражені її красою, що випустили поштівку з написом “Griechisch-katholische Kirche aus Lärchenholz mit Glockenturm in Drohobycz (Galizien)” – “Греко-католицька церква з модрини та дзвіницею в Дрогобичі (Галичина)”.

Оскільки Дрогобич – місто переплетіння різних культур – української, польської та єврейської, – то не дивно, що вони знайшли своє відображення на поштівках. На них бачимо церкви Св. Юра та Воздвиження Чесного Хреста, костел ап. Варфоломея та Діви Марії, Хоральну та Прогресивну синагоги.

Griechisch-katholische Kirche aus Lärchenholz mit Glockenturm in Drohobycz (Galizien).

**Греко-католицька церква з модрини та дзвіницею в Дрогобичі (Галичина)
Церква Святого Юра. Період німецької окупації (1941–1944).**

Далеко не останнє місце на старих поштівках займає міський суд (нині інститут фізики, математики, економіки та інноваційних технологій Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка на вул. Стрийській). Позовів на той час було досить багато і пов'язано це з тим, що Дрогобич ставав все більшим промисловим містом. Здавня відомо, де крутяться великі гроші, там росте злочинність.

Важливим є те, що в умовах іноземного панування функціонувала українська гімназія – Рідна Школа – нині середня школа № 1 на вул. Сагайдачного, яка готувала кадри національної інтелігенції. Вона теж знайшла своє відображення на поштових листівках 1930-х рр.

Найбільшою у Дрогобичі вважалася державна гімназія ім. Франца-Йосифа I, згодом гімназія ім. короля Володислава Ягайла, нині – Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана

Міський суд. Видавництво книгарні Я. Пільпля в Дрогобичі, 1910-ті рр.

Памятка з посвячення будинку української гімназії Рідної Школи в Дрогобичі. - 9. VI. 1930. Українська гімназія (нині СШ №1 на вул. П. Сагайдачного). Накладом української гімназії Рідної Школи в Дрогобичі. Друк Я. Левенкофа, 1930 р.

Pozdrowienie
z
Drohobycza.

Вітання з Дрогобича. Гімназія. Видавництво книгарні Я. Пільпля в Дрогобичі, 1910-ті рр.

Франка. Цьому навчальному закладу, зокрема головному корпусу на вул. І. Франка, присвячена ціла низка поштівок 1910–1930-х рр.

Відрадно, що завдяки фотографам-видавцям першої половини ХХ ст. ми можемо милуватися старим Дрогобичем, містом, яке є справжньою окрасою Прикарпаття. Сіль і нафта зробили його відомим далеко за межами України, а його бурхлива історія варта того, щоби її вивчати і передавати майбутнім поколінням.

¹ Філіпов З. Мистецтво дрогобицької фотографії / З. Філіпов. – Дрогобич: Коло, 2011. – С. 32.

² Сенів І. Трускавець на давній поштової листівці / І. Сенів. – Дрогобич: Швидкодрук, 2012. – С. 12.

³ Філіпов З. Мистецтво дрогобицької фотографії... – С. 137.

⁴ Там само. – С. 133.

⁵ Там само. – С. 75.

⁶ Там само. – С. 114.

⁷ Там само. – С. 140.

Володимир Садовий.

Дрогобич на поштових листівках першої половини ХХ ст.

Стаття переносить читача в Дрогобич недалекого історичного минулого і покликана пробудити зацікавленість панорамами, вулицями, будинками, пам'ятниками, церквами, навчальними закладами міста, які знайшли своє відображення на поштових листівках першої половини ХХ ст., а також знайомить з дрогобицькими фотографами-видавцями того часу.

Volodymyr Sadovyi.

Drohobych on Postcards of the first half the twentieth century.

The article carries the reader in to Drohobych not far of historical past and is intended for inciting an interest in him to the panoramas, streets, houses, monuments, churches and educational institutions of the town, which found reflection on post cards the first half the twentieth century. It also acquaints the reader with Drohobych photographers and publishers of that time.